Landsarkivet i Luleå
Folkloristiska samlingar
Nr 273
Litteratursällskapets

Nybyggaren Johan Henriksson 73 år och hans syster Maria Persdotter 60 år, bosatta i Pacar by av Lappträsk socken, där födda och uppvuxna, berättade på mina frågor följande:

Påsktrollen, uppträdde i kvinnoskepnad, försedda med ett öga, redo på en regnbåge. Man kunde ej se dem, om man ej satt på taket av ett hus som var tre gånger flyttat. De härstamma från stora väfstenkvarnar (kunnige i Trolldom).

— Påsktiden brukade alla elaka människor, i s. k. häxingar (Strykta) omkring i knutarna, gå in i jakten för att stjäla åt sig mjölk-, kalv- och fårlycka (genom att trycka en bok eller torv med sig hem) m. m. De lämnade ifrån dem efter sig en trollpåse, som innehöll nio sorter såsom hår och ull, kompert m. m. För att hindra dessa att gå in (med riggning) drog kors med kritа ovan dörrposterna (⊕) på fähus och stall, också satte någon skära i lie eller bett baker å samma ställe. —

Vid julen lade halm på golvet, när man ej skurade, och lyftes kronor av halm. Likaså kastades halm i taket mellan (vid julen) åtarna och detsamma, ju den blev och hänga blev det gott rågår, annars dåligt.

Bakades julkringor, som smordes med kottkaka från tinan, kruxades med kam och sattes hela på bordet jämte en stor hel skinka. De julkringorna gjordes ända till sådden, då med togs och åts därav; likaså nös man började gå i vall för att korna skulle komma bättre hem och bli duktigt mjölkade. — Julmorgonen fördes kl 2. å 3 brännvin till stallet och hälldes båten i örat, man smulade bröd och hällde öl på och gav åt kärnarna och korna för att de (första) skulle springa bättre på julmorgonen. Talgljus lämnades brinna i stall och ladugård. — Man begav sig mangrant till kyrkan, körde hårt, det som vid hemkomsten återstod av det mjölken hö som medtagits fördes av värdinnan

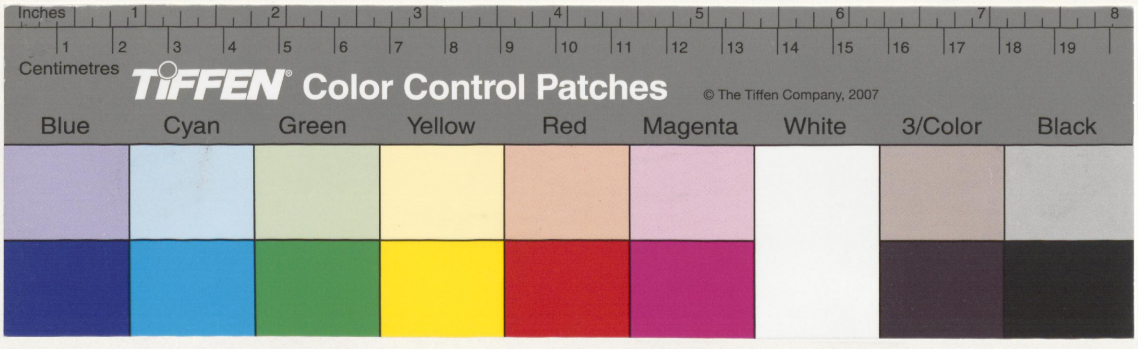
Inches
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Folkloristiska
samlingar
litteraturarkivet

tegelstenen åt korna, för att de genom att smaka på tegelstenen skulle få kalvlycka.

Majbrudkvällen smältes ihop på någons namn. Blev det någonting, som liknade en krona betydde det bröllop, blev det en likkista så betydde det död. När alla gått till bords och ätit skulle en gå ut bakom förstugan och se in, om någon då syntes utan huvud, skulle den dö.

Fastlagstisdagen eller fettisdagen sopades golvet tidigt på morgonen och soporna fördes till första vägskäle att det ej skulle komma loppor på sommaren. Man måste äta sju gånger i varje knut och lika många gånger mätt på golvet av fastlagssoppan som var av brödor, för att få duktigt lin. Lägga sig på kvällen båten efter badstun. Fick inte hugga ved och ej ens rör ytan, för att korna ej skulle börja halta. Kvinnorna fingo ej spinna på e. nu, annars spann torken av sig själv hela natten. Ut och åka med vit duk på hundet för att få långt och rent lin. Om solen stekt så länge att man kunnat sadla en häst, så blev det gott ärtår. "Maskdagen" (om tisdag) fick ej sås ärter.

Skogsjungfrun, var fint klädd prunkfull, bakifull lurvig.

Bergsrå eller -troll, bodde i berget, voro mera små och ej illasinnade. "Fint å de så långt mellan bergen att int trollen möts."

Gårdstomten eller -rådandi hade ett öga, så omtåligt att det ej tålde en halv tegelsten. Åt honom framställes mat och själv hämtade han till gården, om man förhöll sig väl emot honom. Man kunde höra var han gick, emedan det bråkade och spralade. - Vräkte sian för eld och mot stöld.

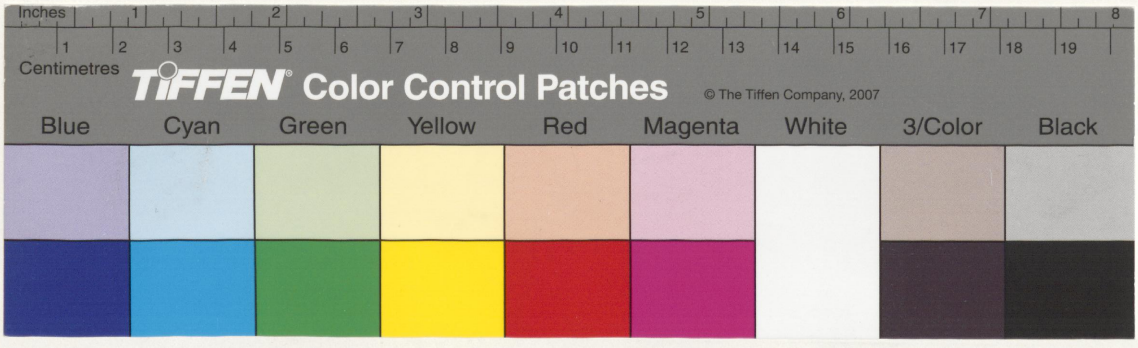
Inches
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Svenska Folkkristliga samlingar Litteratursällskap

Neg. Vreken hade man fett sitta på en sten i det bredaste stället av
å som går genom byn. Det var en kvinna och hon satt
och vaskade sin kvast, som voro stora och långa, och kastade
den sen upp på axlarna. Droy med barn och dem
som drunknade.

Neg. Förbud. [En ekat man, som nyss fått sig full, förbjudade sin
hemkomst, genom att det nyktra en hela timme stått i dörren.] —

Neg. Förbud till död: man hörde hammarslag, hörde slägan och bullras
med bräder och tjungas såsom när man begravar en död.

Neg. När ett lik fördes ut, så sparkades de två stolar eller pallar,
på vilka det stått omkull, för att det ej skulle gå igen.

Neg. Om likkistan steg med högra benet först, så skulle en mans-
person snart dö.

Neg. När ekorren eller gråken kom nära byn och rapa, så
blev det eldsvåda.

Neg. När man nyser mycket, talas några illa om en.

Neg. Klia högra handen, så får man gott matförråd, om vänstra, så likfärd.

Neg. Vid resa, sitta ner först något ögonblick, för att få
lycka på resan.

Neg. För att få tillbaks bortstulen smörlycka skulle man taga
ut och skala tre alpinnar och sätta i gärnen och så
gärna.

Neg. Kaningn med ekaln ögon skapplar ej in vid älbryggden.
Det hade inträffat att då en sådan kommit in rostan sade
tipp, tillipp, kom hit, kom hit, kom hit och stannade!

Neg. När någon stat skulle han stiga tre steg baklänges,
så skulle det bli bättre.

Neg. För att hindra tjuvnad skulle sättas kvickkalkar under
golvet, så skulle de ej komma igen.

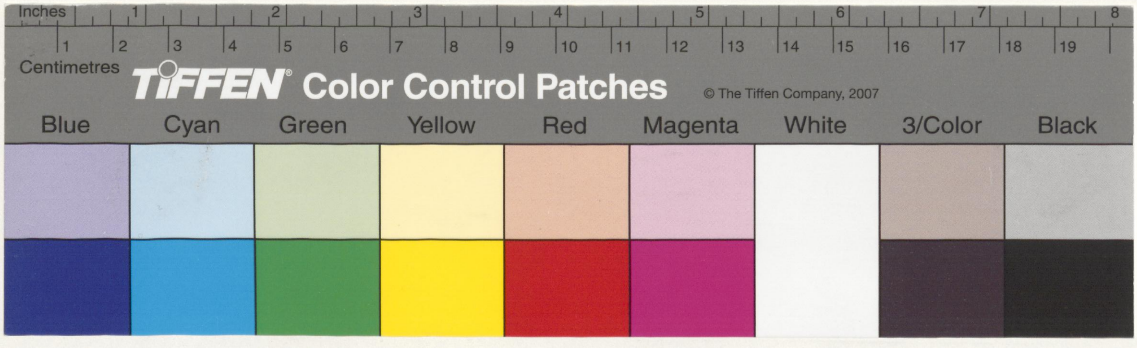
Inches
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Folkloristiska samlingar. Litteraturvetenskapliga institutionen

Mg. (Fillet) lova vid nedan, emedan fruen ej åto det, ej heller döttrarna barkevantar.

Mg. Stekeld stacktes genom några droppar kvinnomjölk.

Mg. Berättarinnan hade bolat ett spikt för medelst kokt sätmjölk med smör uti/att tre gånger skippt genom en vigsel-ring.

Mg. En ko som genom en kvinnas bevän slutat åta (hon hade sagt: ai, ai, se likava kehmä) blev frisk, då den fått in band av en mössa som brunats till pulver.

Mg. Gjöstaskylea, för att erhålla den satte flickorna något i kaffe, som gossarna sedan skulle dricka. Berättarinnan hade gjort en man rådet att pulsa varma byxor av gammelmodigt klade och dricka i dem. Han hade lyckats.

Mg. Vid mitt besök hade berättarinnan, som för tillfället skall satt i sängen, tvättet avigt, för att hindra vädren eller göra henne frisk om möjligt. Hon sade sig vara alltid på med ena strumpan åt och andra av, och följande dag omvänt för att alltid ha lycka i sina företag. —

Mg. [Undenbyggarna, hade man sett en gång om sommaren i ett djupt dike där deras var spruckan, men blott litet av hundet.]

Fr. d. Mordern Hemsila Hilletta, 82 år, berättade väsentligen detsamma i de punkter om illdea han visste besked. På tal om årstiderna, kände han intet namn om "marksdagen", men sade att "årtet aldrig börje sås under nordanvinden." —

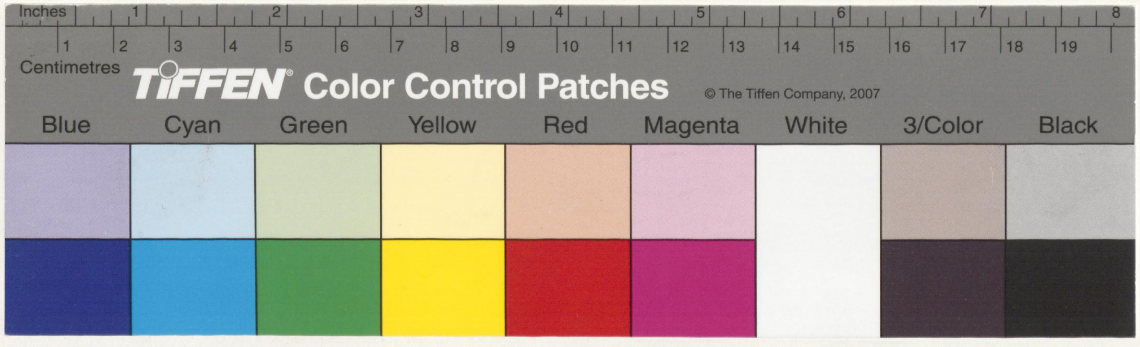
Inches
1 2 3 4 5 6 7 8
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Folkloristiska
litteratursällskapets
samlingar

Johan Mattsson, 61 år, född i Kimobäck av Lappmarksk, men sedan 15 års ålder uppvuxen och allt sin bo- satt i Porkan berättade följande, som delvis bekräftades och i vissa punkter kompletterades av vid tillfället närvarande 1 d. hemmanen Westenberg, över 60 år, och snickaren Matts Mattsson, omkr. 50 år. —

Påsktrollen voro kvinnor i manskläder av skinn eller päls, de hade utstoppat hår. För att se dem måste man sitta på taket av ett tre gånger flyttat hus med ryggen mot varandra och utan att tala med varandra. Så hade det två män i Kimobäck suttit på sitt tak och fått se ett nöss förspänt för ett hölass, när de icke kunde låta bli att tala med varandra började det röka ny upp för rökhålet som ett blodigt ullhuvud. Då sprang männen av rädsla ned och hem. Ibolem hade ofta en "segnasprejare på hårdon".

Julhalmen kastades utom på golvet även mot taket. Så många strån, som Kristdagen stannar hängde mellan åsarne och taket, så många vägrias skulle man få nästa skörd. —

Julkringor bakades fyra stycken lika stora, den femte tjocke, men lilla i fönst. Till de övriga. De knådades på skilda former med fingerborgar, horn, nyckelskaror m. m. och ställes ovanpå varandra fram på julbordet. Den lilla åts av julen, men av de fyra åts en Kandagen, en Kyndelsmässodagen, en fastlagstisdagen och en vid vårsådden. —

Vid första julkyrkan bröt man vara åt sig men för från kyrkbyn, men först när man kom hem och värdinnan gav åt kona det som återstod av det medhavda bröd.

Nyårskvällen måtes tre saltkorn under vagn tillrika, den ena saltkorn förblevo hela från den andra i sked, den tredje blevo sand, dog under året. Smältes tenn — om det blev

nyårskvällen

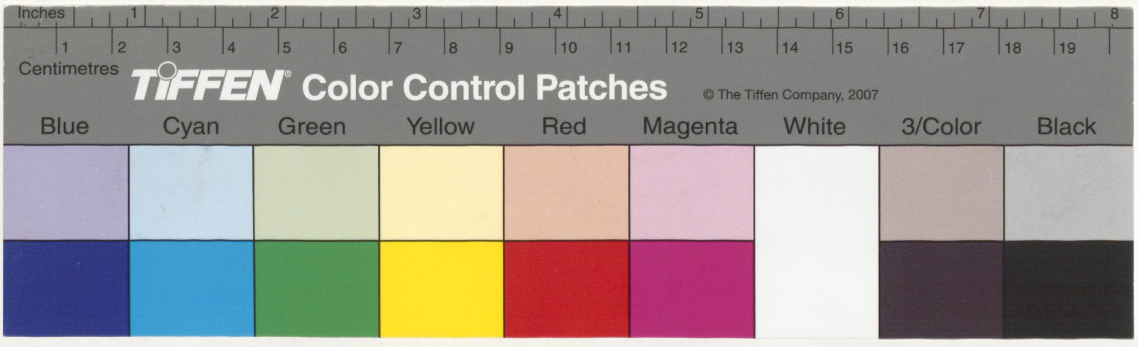
Inches
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Svenska Folkloristiska samlingar, Litteratursällskapet

många små kors betydde bortkep åt kvinnofolket, blev tomet kvar betydde det hälsa, om råskeligt, sjukdom.

neg. Fastlagstis dagen på kvällen spändes hårt på skåten ale spöjs en visa om linet att det skulle bli gott linår. | —

neg. I Kagsråt var en kvinna spanifrån, bakifrån som en trägrep.

När Nelken visade sig betydde det att någon skulle neg dö.

neg. Gödsnödare hade ingje gård. Var det kvinnodens så hade man god, var det värdinnans dålig lycka. Tomtarna i stallet, rian m.fl. utrus tvvakade deras kanta. För övrigt buro de till gården eller förkringrade enligt sitt påhållande till kvinnosedet

neg. Förbud. Klia höjra handen så betyder det lycka, likaså höjra ögat. Ringe höjra örat, så talar en mangperson illa om en, ringer vänstra en kvinna. —

neg. För att hindra den döde att gå igen, måste det mätas enligt villen man legat kistan förs med linet och kastas bort vid vägen. —

neg. Vid sådden hade man med sig en yxa och kastade den framför sig på tegen förrän man själv gick dit. Detta gjordes för att på rätlig sköra. | — I sädesvakkan (hälften av) lindade man ha[illegible] hårstrån och ett svintryne, för att kistorna ej skulle gå i sådden, ej heller kvinnen gå och göra illa.

neg. Giftastycken. Mannen fängade ett fladermus och bar det i fickan och skrapade därmed i hemligheten sin älskade. Också kunde man röja sig med tre droppar blod av fladermusen på näsduken, varmed man nedan log sin älskade.

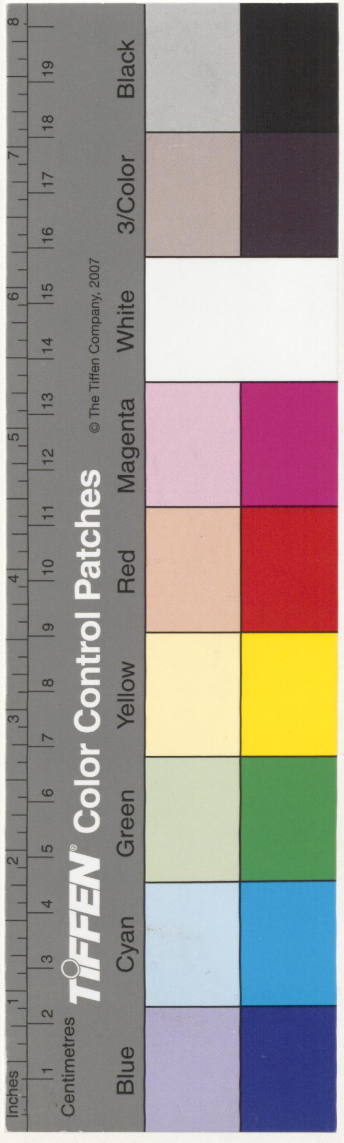

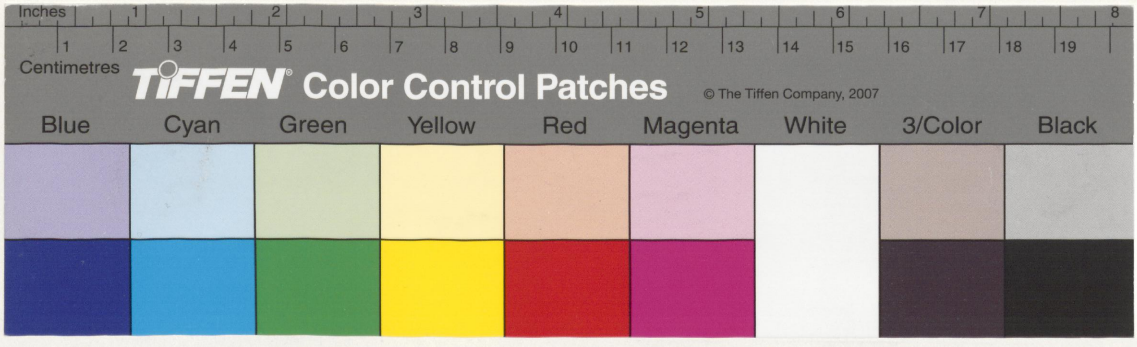
Inches
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

En kunnig älles skulle sätta i det kaffe hon
bjöd sin älskade en sorkeselit, som hon dess-
förinnan vätt med sin egen svett t.ex. ge-
nom att hålla den under armhålen. Om dock
mannen anade ond och hällde en droppe bort
av kaffet, så hjälpte det ej.

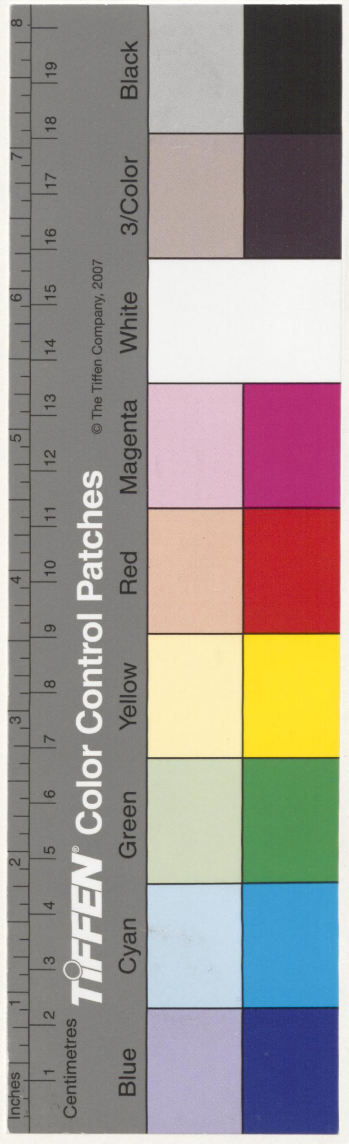

Inl. av Prof.
Karle Krohn 29/I 16.

David
Westerlund
1916.
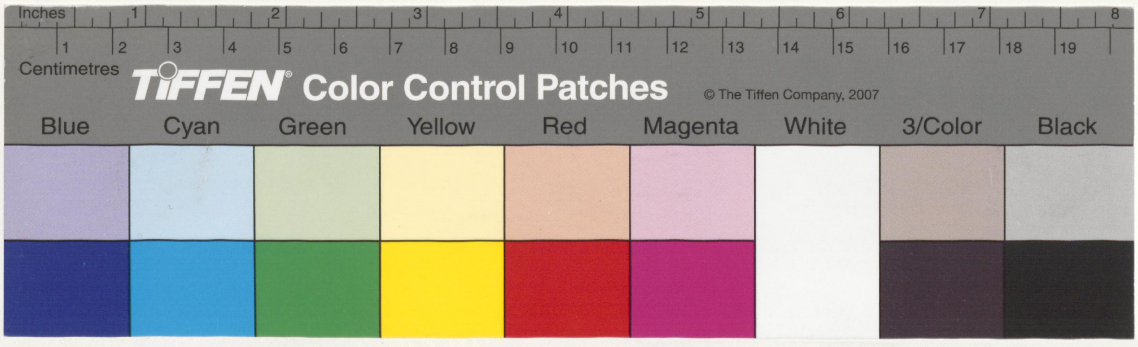
Svenska
Folkloristiska
samlingar.
273
litteratursällskapets